

Seaduseelnõud Riigikogu Kantselei keeleteimetaja töölaual

Maie Kustavus

Riigikogu Kantselei eelnõutalituse juhataja, vanemtoimetaja

Eelnõu saab seaduseks Riigikogus. Eelnõu üleandmisele istungisaalis järgneb selle menetlemine Riigikogu alatises komisjonis, selle eelnõu juhtivkomisjonis. Algab sisuline töö Vabariigi Valitsuse või Riigikogu algatatud eelnõuga. Alatise komisjone on 11: Euroopa Liidu asjade komisjon, keskkonna-, kultuuri-, maaelu-, majandus-, põhiseadus-, rahandus-, riigikaitse-, sotsiaal-, välis- ja õiguskomisjon. Nendesse kuuluvad Riigikogu liikmed ja kantselei ametnikud, nõunikud. Eelnõuga tegeleb üks juhtivkomisjoni nõunik, kes menetluse käigus abistab igati riigikogulastest komisjoniliikmeid ja kes keeleprobleemide lahendamiseks saadab eelnõu Riigikogu Kantselei eelnõutalituse keeleteimetajale. Toimetajaid on kolm ja igaüks teenindab kõiki komisjone.

Seaduseelnõu peab vastama eesti kirjakeele normidele. See iseenesestmõistetav nõue on sõnastatud ka Riigikogus menetletavate eelnõude normitehnika eeskirjas. Võiks eeldada, et kõik üleantud eelnõud ongi ilusas eesti keeles ja keeleteimetaja tegeleb ainult nende kohtadega, mida menetluse käigus on muudetud. Nii see peakski olema. Enamasti aga nii ei lähe. Esiteks sellepärast, et toimetaja peab keeleparandust tehes lähtuma tekstist kui tervikust. Toimetaja peab teadma, missugune on just selle seaduseelnõu lauseehitus. Kui on tegemist seaduse muutmise eelnõuga, siis kontrollima näiteks ka seda, kas varasemas tekstis on sõna *viivitamata* või hoopiski *viivitamatult*. Mõlemad on õiged, aga terviktekstis tuleb üht mõistet väljendada ühtmoodi. Teiseks aga sellepärast, et kõik Riigikogu menetlusse antud eelnõud polegi keeleliselt toimetatud. Detsembri alguses vaatasime läbi iga menetluses olnud eelnõu juurde kuuluva seletuskirja. Ja mis selgus!

▫ Menetluses oli 111 eelnõu, nendest 42 oli algatatud Riigikogus.

▫ Vabariigi Valitsuse algatatud 69 eelnõust 38 puhul ei olnud seletuskirja keeleteimetajat märgitud. Kas see tähendab, et eelnõu on toimetamata? Ühel korral oligi seletuskirja lisatud lause, et eelnõu on keeleliselt toimetamata.

▫ Keeleteimetaja märkimise tavaline fraas on *eelnõu keeleteimetaja on.. või eelnõu on keeleliselt toimetanud...* Aga esines ka *eelnõule on keeleteimetuse teostanud.., eelnõu keelelise korrektuuri tegi.. või eelnõu keelelise toimetamise ettepanekud tegi...* Viimase puhul tahaks loota, et ei tehtud siiski ainult ettepanekuid, et üks või teine lause vajab kohendamist, vaid tehti konkreetsed parandused. Kui seletuskirjast loeme, et *eelnõu keelelise ekspertiisi on teinud (või teostanud)...*, siis eeldame, et mõeldud on toimetamist, st teksti kordategemist, mitte keele kvaliteedi hindamist.

Seletuskirja sõnastusest hoolimata on eelnõu ühel päeval Riigikogu Kantselei keeleteimetaja töölaual. Enamasti pärast seda, kui juhtivkomisjoni nõunik on menetluse käigus heakskiidetud parandusettepanekute järgi teksti muutnud. Ja enamasti on sellega kiire. Kui eelnõu on algatatud Riigikogus või kui eelnõu läheb juba esimesele lugemisele muudetud kujul, alustab keeleteimetaja tööd enne esimest lugemist. See ei piirdu ainult keele ülevaatamisega. Hea koostöötava kohaselt jagab keeleteimetaja juhtivkomisjoni nõunikuga kõiki tähelepanekuid ja küsitavusi, aga ta pole ainuotsustaja ega tee ühtki parandust seda nõunikuga kooskõlastamata.

On küsimusi, mis lahendatakse kohe, ja on probleeme, mida nõunik arutab juhtivkomisjoniga või eelnõu algatajaga. Võib minna ka nii, et toimetaja väga hea ettepanek lükatakse tagasi. Nii et andes keeleteoimendamise lõpetamist kinnitava allkirja, ei tähenda see alati siiski seda, et toimetaja ise on selle seaduse keelega rahul. Tema on selles protsessis ainult nõuandja ja soovitaja.

Nagu öeldud, lõpetab seaduseelnõu keele lihvimise Riigikogu Kantselei keeleteoimetaja temale antud õiguste piires. Missugused keeleprobleemid kõige sagedamini korduvad? Missugustes lihtsates asjades ikka ja jälle eksitakse või mida saaks paremini sõnastada? Mõned näited.

▫ *ja ~ või* paragrahvi pealkirjas

Raku, koe ja (mitte või) elundi eemaldamine doonorilt..., sest paragrahvis on juttu nii raku, koe kui ka elundi eemaldamisest.

Saneerimiskava vastuvõtmise koosoleku teade ja (mitte või) üleskutse esitada seisukoht saneerimiskava vastuvõtmiseks, sest paragrahvis käsitletakse nii koosoleku teadet kui ka üleskutset esitada seisukoht.

▫ ainsus – mitmus

lõigetes 1 ja 2, aga lõikes 1 või 2

▫ *riigisisene, riigi sees* (mitte *siseriiklik, siseriiklikult*)

▫ *kohe* (mitte *koheselt*)

▫ *poolt* – sageli üleliigne

Raviamet võib osutada tasulisi teenuseid sotsiaalministri (mitte poolt) määrusega kehtestatud korra kohaselt.

kauplemise süsteemi siseneja (mitte poolt) taotletav kasvuhuonegaaside lubatud heitkogus

▫ *-alane* – sageli üleliigne

kutseasutus (mitte *kutsealane asutus*)

kutsetegevus (mitte *kutsealane tegevus*)

▫ *mitte-* sageli ebasoovitatav liitsõna osana

täitmata jäänud (mitte *mittetäidetud*) kohustused

tegutseda kedagi diskrimineerimata (mitte *mittediskrimineerivalt*)

Muidugi ei pea ümber sõnastama *mittetulundusühingut, mitteametlikku, mittevaralist kahju* jms.

▫ nominaalstiiliga liialdamine

õiendi võib väljastada (mitte *õiendi väljastamine võib toimuda*)

taotlusi menetletakse (mitte *taotluste menetlemine toimub*)

Olgem leidlikud vältima sõnade *vastav, toodud, teostama, omama, läbiviimine* ja *läbi viima* sobimatut kasutamist.

▣ *vastav* – enamasti paberlik või üleliigne sõna

Nõude aegumisele kohaldatakse (mitte vastavalt) tsiviilseadustiku üldosa seaduses nõuete aegumise kohta sätestatud.

Abi taotleva isiku soovil kaasatakse otsuse tegemisse omavalitsusorgani asjakohane (mitte vastav) komisjon.

▣ *toodud*

kohtumääruses toodud tähtaeg, suunamisotsuses toodud teenus, §-s 95 toodud tingimused (parem nimetatud, esitatud).

▣ *teostama*

teostab õppekavagruppide hindamist (parem hindab õppekavagruppe)

Surnud doonori raku, koe või elundi eemaldamist või siirdamist ei tohi teostada arst, kes oli tema raviarst. (parem Surnud doonori rakku, kude või elundit ei tohi eemaldada või siirata arst, kes oli tema raviarst.)

▣ *omama*

isik, kes omab magistrikraadi (parem isik, kellel on magistrikraad)

kauplemise süsteemi sisenejad, kes omavad välisõhu saasteluba (parem kauplemise süsteemi sisenejad, kellel on välisõhu saasteluba)

▣ *läbi viima, läbiviimine*

konkursi läbiviimise kord (parem konkursi kord)

Pädev kvaliteediagentuur viib õppekavagrupi kvaliteedi hindamise läbi vähemalt korra seitsme aasta jooksul. (parem ... hindab õppekavagrupi kvaliteeti ...)

Aga mida teha lausega Kui ametiasutuse likvideerimise või ametikoha koondamise tõttu ametist vabastatud ametnik nimetatakse ametisse ametikohale, mida talle pakuti ametikoha likvideerimisel...?

Lõpetuseks veel üks seadustes esinev keelekasutus, mille vastu peaksime ühisel jõul astuma. Midagi tuleb teha viivitamata, kuid mitte hiljem kui 20 päeva möödumisel, isegi viivitamata, kuid mitte hiljem kui kahe kuu jooksul. Riigikogu Kantselei keeleteimetajad on veendunud, et ka õiguskeeles on see nonsenss.